

RASEBORG
RAASEPORI

GULDET PÅ VÅR GÅRD

Det du inte visste om våra gårdsträd i Raseborg

INLEDNING

Man skulle kanske inte tro, att trädet precis där utanför fönstret har en så viktig roll som det verkligen har. Våra gårdsträd är en undervärderad skatt, ett intelligent system, som skyddar oss mot sol och vind, motverkar översvämningar och ger oss syre. Träden skapar inte bara en trivsamt miljö för oss själva, utan också ett hem för fåglarna och insekterna, som är livsviktiga för naturens kretslopp.

Men det är inte bara själva biologin som är magin. Träden är också en kär karaktär i våra livshistorier. Minns du trädet du brukade klättra i som barn? Äpplena som du "lånade" från grannens träd i ungdomen? Minns du grenarna du hukande under på promenaden med barnvagnen eller kanske drack du kaffe i bersån då din farmor fyllde år? Och tänk, kanske har just det här trädet träffat Gustav Wasa!

I den här publikationen vill vi berätta om allt det som du kanske inte visste om våra gårdsträd. Vi vill ge dig en inblick i trädens magiska värld och locka dig att tänka efter, ifall du en dag står inför valet mellan att hugga ner ett träd eller låta det stå kvar. Vi ger dig tips om hur du kan vårda gamla träd och planera nya. På baksidan kan du även hitta vår trädfrågesport som vi hoppas att kan vara ett roligt sätt att testa både dina egna och dina familjemedlemmars kunskaper.

Vi har medvetet låtit trycka endast ett begränsat antal av denna publikation för att spara på naturens resurser. När du botaniserat färdigt i innehållet, kan du med fördel skicka det goda vidare till dina vänner och bekanta. Vi önskar dig trädliga lästunder.

Raseborgs stad 2023

INNEHÅLL

Träden i stadsbilden	3
Träden är en del av vår kultur & historia	7
Vårda gammalt & plantera nytt	8
Fällning som sista utväg	11
Trädquiz	12

01

TRÄDEN I STADS- BILDEN

En stor del av träden som utgör stadens grönska och stadsbild ligger på bostadstomter. Trädet som står på din tomt påverkar inte bara din privata levnadsmiljö, utan även näromgivningen. Träden formar hur ett helt bostadsområde uppfattas och kan höja värdet på fastigheterna. Ett träd har dock inte bara ett ekonomiskt, utan också ett ekologiskt, kulturhistoriskt och socialt värde. Träden är guldet som vi kanske inte visste att vi hade på vår gård.

I och med klimatförändringen och de allt mer extrema väderförhållandena har resiliensen i levnadsmiljön blivit

allt viktigare. Det betyder att vi behöver bygga en stadsmiljö som skyddar oss mot både vind, skyfall och stekande sol. Träden har en viktig roll i att skydda oss mot vädrets makter.

I Mellaneuropa har klimatförändringen och de höjda temperaturerna lett till att vissa stadsmiljöer utan träd har blivit så gott som oanvändbara för människan. Träden behövs för att skydda oss mot solen och UV-strålningen, men också för att ge hus och fastigheter skugga och skydd. Träd förebygger också översvämningar och i förlängningen eventuella vattenskadorna på fastigheter. Ett stort träd kan nämligen suga upp och avdunsta hundratals liter vatten på ett dygn. För att

inte tala om hur träden påverkar marken under oss genom att motverka erosion.

“Träden ökar fastighetens värde och skyddar din livsmiljö”

Solenergi men inte på bekostnad av träden

Solpaneler har blivit allt mer populära och är en bra investering med tanke på både klimatmålen och den egna energiförsörjningen. Däremot är det viktigt att tänka efter om solpaneler är rätt alternativ, ifall man har träd som skuggar huset och skyddar mot gassande sol. Fundera noga om du kan hitta en plats för solpanelerna så att de inte installeras på bekostnad av träden. I bästa fall lyckas du utnyttja fördelarna av både solenergi och träd.

Klimatförändringens påverkan är bra att ha i åtanke då du funderar på att fälla träd på din gård eller fastighet. I stället för att bygga t.ex. tak eller andra skydd mot sol och regn kan det vara bättre att låta träden sköta jobbet, eftersom du också får en hel del andra fördelar på köpet.

Trädets ekosystem upprätthåller naturens mångfald

Träd och buskar skapar tillsammans livsmiljöer för växter och djur. De ger direkt föda åt stora mängder växtätande insekter. I de flesta fall är de olika insektsarterna specialiserade och kan endast äta ett slags träd eller buske. Varje trädart kan därför sägas ha ett speciellt ekosystem av specialiserade växtätare knutet till sig. I toppen på näringspyramiden återfinns flertalet av våra fåglar, som är beroende av insektsrika miljöer för att föda upp sina ungar.

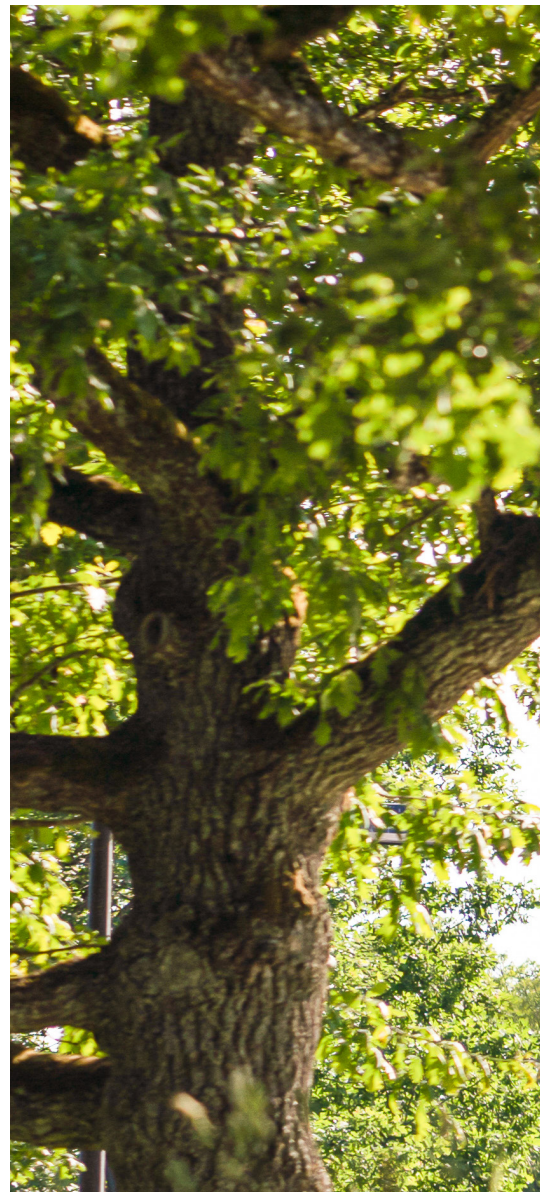
Många organismer lever förutom på levande även på döda träd samt bland löv på marken. Vissa lever i döda torra grenar i toppen av en trädkrona, medan andra kräver död ved som ligger på marken. Grova stammar i solsken har andra arter än de som ligger i skugga. För att bibehålla den biologiska mångfalden är det därför viktigt att vi bevarar en mångfald av olika arter träd och buskar, men även död ved i både stående och liggande form där detta är möjligt utan risk.

För att vi på lång sikt ska ha en hög biologisk mångfald knuten till träd, ska vi arbeta med en framförhållning på flera hundra år och aktivt se till att tillräckligt många träd får goda förutsättningar att bli så gamla att de kan bära de ekologiska värdena vidare. Biologisk mångfald är ett nationellt miljömål som också Raseborgs stad arbetar för.

Syre för både kropp och själ

Forskning har visat att träd och parker är bra för oss, eftersom de skapar en känsla av välmående och sänker våra stressnivåer. Man vet också att parker till och med får oss att återhämta oss snabbare efter sjukdom. Träd kan även förbättra mikroklimatet på en plats och göra den mer behaglig, till exempel genom att dämpa vind och minska upplevelsen av buller.

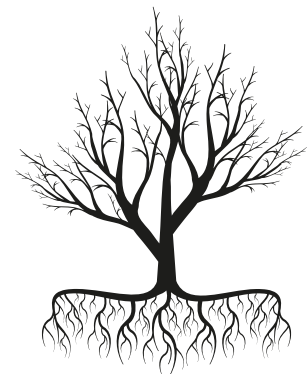
Ett träd i gott skick har en otrolig förmåga att binda föroreningar och producera syre. I Europa används lindarna ofta i storstäder, eftersom de är väldigt tåliga och bra på att filtrera föroreningar. Exempelvis producerar en 25 m hög skogslind ca 1,7 kg syre i timmen och förbrukar samtidigt ca 2,35 kg koldioxid. Om trädet fälls krävs det 2 700 nya unga träd för att producera motsvarande mängd syre. Vi mår med andra ord inte bara psykiskt, utan också fysiskt bra av att ha träd i vår närhet. Visste du att Karis är lindarnas stadsdel tack vare sina lindalléer?

Visste du att träd:

- minskar dina nedkylningskostnader under sommarhalvåret
- suger upp vatten, vilket förebygger översvämningar
- skapar trivsel och välmående
- skyddar dig från sol och vind
- dämpar ljud och buller
- förbättrar luftkvaliteten
- ökar naturens mångfald
- motverkar erosion
- binder koldioxid
- höjer värdet på fastigheten

02 TRÄDEN ÄR EN DEL AV VÅR KULTUR & HISTORIA

Träden står för kontinuitet i stadsrummet. De lever länge och kan ge en känsla av sammanhang och koppling till platsens historia. Man kan också säga att träden ger oss en uppfattning om tid, vi ser hur bladen faller på hösten och slår ut igen på våren. Otaliga är också konstverken som inspirerats av trädens estetik och sentimentala värde. Träden har på så sätt en speciell plats i vår finländska kultur och tradition.

Trädens historia är en del av stadens historia. Trädplanteringar av olika slag har under flera epoker förskönat stadsbilden, både inne i tätorterna och ute på glesbygden. Integrerad grönska i staden har länge ansetts ha förfriskande och hälsogynnande effekter och träden är på så vis levande berättelser om människans närvaro. Träden ger uttryck för bland annat tidsanda, tradition, natursyn och estetik.

“Träden ger uttryck för tidsanda, tradition, natursyn och estetik.”

Många äldre träd som finns kvar utgör viktiga inslag i stadsbilden. Speciellt viktiga är gamla ädla lövträd i kulturhistoriska miljöer som t.ex. Fiskars bruk, Svartå och Gamla stan i Ekenäs. För den historiska förståelsen och upplevelsen av dessa miljöer är det viktigt att träden bevaras och utvecklas med sin avsedda karaktär.

Det kan bland annat innebära träd med en speciell form och storlek, träd av en viss sort eller att träden beskärs eller placeras på ett särskilt sätt. Vid förändringar eller när ett nytt träd behöver planteras i dessa miljöer är det särskilt viktigt att ta hänsyn till platsens historia och tradition.

I stadsbilden i Ekenäs finns många gamla värdefulla träd. Den stora eken som står på innergården vid nuvarande YLE Västnyland, ett stenkast från torget, kallas för Kungseken. Den stod på Hertig Johans herrgård som revs på 1700-talet, vilket skulle betyda att den planterats redan långt tidigare. På 1870-talet löste staden in mark och anlade det som nu är Skepparträdgården. År 1875 grundades också den första stads-trädgårdsmästartjänsten i Ekenäs som i dag motsvarar den ansvariga parkchefens uppgifter vid Raseborg stad.

Uppe Kungseken vid Gustav Wasas gata c. 1950-60-tal. Uppe till vänster Karis vattentorn. Nere till vänster lokal invånarens tatuering. Nere i mitten Skeppsträdgården. Årtal okänt.

Träd som speciellt ska skyddas:

- jätteträd (träd grövre än 1 meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd)
- ädla lövträd i allmänhet och mycket gamla träd i synnerhet ek, alm, gran och tall äldre än 200 år och övriga trädslag äldre än 140 år
- grova ihåliga träd (träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd med utvecklad håligheter i huvudstam). Både levande och döda träd ingår i definitionen.

Källa: Naturvårdsverket

03

VÅRDA GAMMALT & PLANTERA NYTT

Träd är platskapande. De förtydligar stråk, ger olika miljöer deras karaktär samt gör hela gårds- och stadsmiljön mer attraktiv för både människor och djur. I dag njuter vi av gamla, pampiga träd som tidigare generationer har planterat. På samma sätt kan vi fortsätta utveckla nya trädmiljöer för kommande generationer. Genom att välja rätt träd samt se till att det finns tillräckligt med plats för trädet att växa kan vi långsiktigt påverka och bidra till en hållbar miljö.

Skydda vid förändring

Träd är känsliga för förändringar i livsmiljön. Träden behöver tillräckligt utrymme både ovan och under mark för att kunna utvecklas normalt. Förändrade ljusförhållanden kan till exempel kraftigt påverka hur träden mår. Om trädets rötter täcks med jord kan trädet dö. När du har planer på att förändra platser där det växer träd är det viktigt att du ser till att träden har en god livsmiljö både under byggtiden och när platsen är färdig. Du kan vinna mycket

på att anpassa huset inte bara till platsen, utan också till träden. Med god planering kan du bevara träd även om du bygger nytt.

“Om trädets rötter täcks med jord, kan trädet dö”

Vid förändringar eller när ett nytt träd behöver planteras i kulturhistoriskt värdefulla miljöer är det särskilt viktigt att ta hänsyn till platsens historia och tradition. Du kan till exempel studera gamla bilder, titta igenom böcker på biblioteket eller kontakta Raseborgs museum vid behov.

Trädvård och beskärning

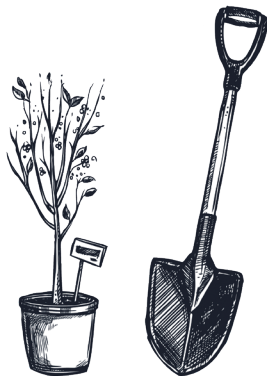
Utgå alltid från att du sparar eller vårdar värdefulla träd. Ha gärna träd i olika åldrar, eftersom de skapar en god förutsättning för friska träd och en fin stads- och gårdsmiljö. Träd och annan växtlighet vid ett gatuområde ska du sköta så att träden

inte stör trafiken eller fotgängarna. Det är bra att du ser över dina träd och annan växtlighet med jämna mellanrum för att undvika att de blir farliga sikhinder. Ofta kan det räcka med att beskära grenar. Visste du att du kan beskära alla slags träd under perioden juli till september?

Träd i grannskapet

Grannens träd är en del av din levnadsmiljö och kan skapa den där lummiga känslan vi ofta drömmer om. Om du ändå lider av grenar som tränger in på tomten från grannens träd ska du först tala med grannen om saken. Du har rätt att ta bort grenar efter att du har påtalat saken och väntat en skälig tid.

Är du osäker på trädets skick, eller om du misstänker att trädet lider av en sjukdom, ska du rådfråga en arborist som är en specialist på träd. En arborist kan också hjälpa dig med hur du kan beskära och vårda ditt träd. Du kan hitta en arborist på webbplatsen suomenpuunhoidonyhdistys.fi.

Bra att tänka på vid plantering

- Tänk på hur stort trädet blir som fullvuxen när du väljer träd och plats.
- Lämna ett tillräckligt stort planteringsavstånd till byggnader, fastighetsgränsen och andra träd.
- Välj trädslag enligt miljö.
- Använd gärna inhemska plantor som klarar vårt klimat.
- Du kan plantera träd under hela växtsäsongen (april–oktober), om du köper plantan i en kruka.

A photograph of a house at sunset. The house has light-colored horizontal siding and a white gutter. A window with a white frame is visible. A large, dark tree with hanging branches is on the right. A black lamp post with a glowing yellow light stands in the middle ground. In the background, there is a body of water and a dark horizon line under a sunset sky with orange and purple hues. The text "Tack för att du hjälper oss bevara träden som vi behöver." is overlaid at the bottom in white.

**Tack för att du hjälper oss
bevara träden som vi behöver.**

04 FÄLLNING SOM SISTA UTVÄG

När du överväger att fälla ett träd lönar det sig att fundera ännu en extra gång om trädet i stället t.ex. kan beskärmas eller bindas. Genom proffsig beskärning kan du ofta skjuta upp fällning med tiotals år. Största delen av träden går med andra ord att bevara.

Tänk på det här före du fäller

Fäll inte friska träd utan skälig orsak. Det tar några minuter att såga ner ett träd, men det kan ta 100 år för ett träd att växa sig stort. Det är också möjligt att flytta på träd. Har du utrett den möjligheten? Träd ska inte fällas endast på grund av att de skuggar eller har enstaka fallande grenar, nedfallande löv, pollen, kottar eller liknande. Man ska inte heller fälla träd under fåglarnas häckningstid. Ofta tror man att ett träd mår sämre eller är mer tilltaget än det verkligen är. Rådfråga gärna en specialist som kan ge tips om just ditt träd.

Farliga träd måste åtgärdas

I vissa fall är det ändå nödvändigt att fälla ett träd. Träd som är direkt farliga pga. de gått av i stormen eller annars riskerar att falla på människor eller hus är såklart vikt-

iga att åtgärda genast. Det kan också vara att man behöver ta bort ett träd i fall det börjat växa genom ett avloppsrör eller på annat sätt förstör viktig infra på en gård eller i ett bostadsområde.

“Genom proffsig beskärning kan du ofta skjuta upp fällning med tiotals år”

Tänk på att det är möjligt att skydda dräneringar med en fiberduk som förhindrar att rötterna växer in i rören.

Plantera ett nytt före fällning

En bra tumregel är att plantera ett nytt träd varje gång du måste fälla ett annat. En trädfällning är alltid bra att planera långt på förhand, ifall det är möjligt. Då kan du plantera ett nytt träd och låta det växa till sig ungefär 5 till 10 år, innan du fäller det andra. På så sätt minimerar du risken att förlora alla fördelar du får av träd.

Även fällda träd är nyttiga för exempelvis insekter och svampar. Därför ska du gärna ta till vara grova trädstammar och låta dem ligga kvar så nära trädets växtplats som möjligt. På så sätt har du gjort en tjänst för den biologiska mångfalden.

Trädfällning kräver ofta tillstånd

När du vill fälla ett träd på planerat område behöver du ansöka om tillstånd från staden. Läs våra anvisningar för trädfällning på vår webbplats raseborg.fi.

KÄLLOR

Sitras megatrender 2023, Sitra

Naturvårdsverket, Sverige

Pihapuuopas, Åbo stad

Stadens träd – Policy för park- och gatuträd i Göteborg, Göteborg stad

Parkprojekt 2011-2012, Raseborgs stad

TEXT & SAKKUNNIGA ansvarig parkchef Maria Eriksson, miljöchef Maria M. Eriksson, stadsarkitekt Johanna Backas
TEXTBEARBETNING Julia Ingo
BILDER Emilia Nyberg, Kjell Svensberg, Johan Ljungqvist, Stina Kreutzman, Nina Ahtola, Ilona Oranen, Julia Ingo
ARKIVBILDER Eva Häyrén, Harry Holmström (Västra Nylands museum)
ILLUSTRATIONER Freepik.com
FORM Julia Ingo
TRYCK WAASA GRAPHICS Oy
UTGIVARE Raseborgs stad 2023

~~~~~

Trädquiz

1. Nämn tre olika ädla lövträd.
2. Hur många kilo syre producerar en 25m hög skogslind i timmen?
3. Vilket trädslag är kännetecknande för stadsmiljön i Karis?
4. Har du rätt att från grannens träd beskära en gren som växer över på din gård?
5. Finns det levande organismer i ett dött träd?
6. Vilket år grundades den första stadsträdgårdsmästartjänsten i Ekenäs?
7. Under vilka månader kan du med ro beskära träd?

Svaren hittar du i publikationen.